

Η Παλιά Λευκωσία

Έχει καιρόν που θέλω να δώσω μιαν εικόνα της παλιάς εκείνης εποχής της πόλης της Λευκωσίας πως ήτο τα παλιά ειρηνικά χρόνια η Λευκωσία και πώς την βλέπω σήμερα.

Όταν λέω παλιά χρόνια εννοώ όταν πρωτοήλθα από τον Καραβά από την τετάρτη του Δημοτικού δηλαδή κάπου το 1910 και τέλειωσα το διδασκαλείον το 1920. Τώρα θα γράψω εν συντομία γιατί ήλθα από την τετάρτη τάξη στη Λευκωσία και τέλειωσα το δημοτικόν. Είμεθα δύο αδελφές η μεγαλύτερη μου αδελφή Χρυσταλλήν τέλειωσε το δημοτικόν και θα ήρχετο εδώ για να πάει στην πρώτην Ελληνικού εβδόμη τάξη όπως την λέγαμε. Τότε την ηκολούθησα κι εγώ για να 'μαστε συντροφιασμένες. Είχαμε σπίτι εδώ στην Λευκωσία δικό μας.

Η μητέρα μου ήτο Λευκωσιάτισσα και παντρεύτηκε στον Καραβά με τον Κώστα Χ' Αλεξάνδρου ιατρόν. Εδώ μέναμε με τον παππού μας Χ' Γιαννακό Μαρκίδην και τον θείον μας αδελφόν της μητέρας μας Παναγιώτην Μαρκίδην ο οποίος εργάζετο εις το Κυπριακόν ταμειευτήριον. Ο παππούς ήτο μόνος, δεν είχε οικογένεια από μας τα παιδιά του τάλλα πέθαναν ενωρίς κι' έτσι μας αγαπούσε και μας περιποιείτο πολύ, ήρχετο και η μητέρα μου συχνά και μας επέβλεπε.

Έδωσα αυτό το σημείωμα, γιατί δεν θέλησα να' φήσω τον αναγνώστην να διερρωτηθεί γιατί να' ρθω τόσο νωρίς εδώ και δεν έμεινα τα τελειώσω το δημοτικόν στον τόπο μου.

Τώρα θα' ρχίσω τις εντυπώσεις μου. Ο φωτισμός της Λευκωσίας εγένετο με πετρέλαιον' υπήρχαν στους τοίχους φανάρια τοποθετημένα ψηλά και ορισμένην ώραν περνούσε άνθρωπος του δημαρχείου και τα γέμιζε και τα άναβε. Και στα σπίτια με λάμπες πετρελαίου περνούσαμε, με λάμπα πετρελαίου διαβάζαμε τα μαθήματά μας.

Ύστερα φάνηκε ο ηλεκτρισμός' κατ' αρχάς ηλεκτροφωτίστηκαν οι δρόμοι και σιγά σιγά άρχισαν και όσοι μπορούσαν να βάζουν και στα σπίτια τους ηλεκτρικά.

Η συγκοινωνία εγένετο με άμαξες τις οποίες έσυραν 2 άλογα υπήρχαν και τα άμαξια τα οποία εχρησιμοποιούντο για μεταφορά μεγάλων αντικειμένων π.χ. επίπλων, ξύλων κ.α. Ήσαν τα λεγόμενα άμαξια τα έσυρε ένα μόνον άλογο, τα λεγόμενα κάρρα' και τα σκουπίδια από τα σπίτια με κάρρον τα μάξευε το Δημαρχείον. Τους καλοκαιρινούς μήνες υπήρχε και άμαξι του Δημαρχείου το οποίον ράντιζε τους δρόμους με νερό και δροσιζόμεθα.

Η παιδεία ήτο αρκετά καλή. Υπήρχε το Παγκύπριον Γυμνάσιον αρρένων πλησίον της Αρχιεπισκοπής διηρείτο σε κλασσικόν και Διδασκαλείον. Στο Κλασσικόν φοιτούσαν τα παιδιά τα οποία θα πήγαιναν στο εξωτερικόν για ανώτερες σπουδές και στο διδασκαλείον όσοι ήθελαν να εξασκήσουν το διδασκαλικό επάγγελμα. Το παρθεναγωγείον Φανερωμένης στο οποίον εστεγάζετο το Δημοτικόν και το ανώτερον 3 τάξεις Ελληνικό και 3 τάξεις διδασκαλείον. Δημοτικόν Αγίου Αντωνίου, Δημοτικό Αγίου Κασσιανού, Δημοτικόν Αγίου Σάββα. Αργότερα κτίσθηκε και το Ελένιον στην έξω Λευκωσίαν.

Υπήρχε επίσης η Εμπορική Σχολή Σαμουήλ, η Αμερικάνικη Ακαδημία Θηλέων στην οποία εδιδάσκετο η Γαλλική γλώσσα. Δουλειές δεν υπήρχαν αρκετές γι' αυτό οι κάτοικοι ηναγκάζοντο να μεταναστεύουν και στο εξωτερικόν: στο Λονδίνον, Ην. Πολιτείες Αμερικής, Αίγυπτον, εδιορίζοντο και κυβερνητικοί υπάλληλοι όσοι γνώριζαν καλά την Αγγλικήν γλώσσα επί αγγλοκρατίας. Υπήρχαν και αρκετά καταστήματα κάτω στην αγοράν εμπορικά με τους υπαλλήλους των βέβαια, αλλά η κατάσταση δεν ήτο όπως σήμερα ούτε βιομηχανία υπήρχε όπως σήμερα για να απασχολούνται και οι γυναίκες. Οι ασχολίες των γυναικών τότε ήτο το ράψιμο. Πολλά κορίτσια πήγαιναν σε ράπτριες και εξασκούντο εις την ραπτικήν για ένα χρονικόν διάστημα πλήρωναν ένα ορισμένο ποσόν και εξασκούσαν κι' αυτές την ραπτικήν και με το μεροκάματον σε σπίτια και με ιδιωτικήν δουλειάν στα σπίτια των. Πολλές εδιδάσκοντο και κατασκεύαζαν και κεντήματα στην ραπτομηχανή και τα πωλούσαν.

Όσες τελείωναν διδασκάλισσες διορίζοντο και εδώ και στην ύπαιθρον, όπου τις έστελλε το Γραφείο Παιδείας όπως λεγόταν τότε επί ανλοκρατίας η αρμόδια Αρχή Παιδείας. Ομισθοί ήταν μηδαμιοί. Πολλες κατεγίνοντο και με δικά τους εργόχειρα στο σπίτι τους και έκαναν την προίκα τους.

Η νοικοκυρά το φθινόπωρο είχε πολλές δουλειές να εκτελέσει: θα έπλενε σιτάρι και να ψήσει πουργούρι το οποίον θα αλέθετο όταν το χρειαζότο εις τον χειρόμυλον. Στο σπίτι επίσης στο χερομύλι έπρεπε να αλεσθεί και το άλας το χοντρό, η φακή, η λουθάνα αυτά που ανέφερα πάρα πάνω δεν ευρίσκοντα στην αγορά να τ' αγοράσεις αλεσμένα. Επίσης ο καφές έπρεπε να καθουρδισθεί στο σπίτι και να αλεσθεί με ειδικόν μύλον του καφέ. Αυτά όλα έπρεπε να περάσουν από το χέρι της νοικοκυράς. Ψυγεία δεν υπήρχαν. Για να έχουμε νερόν κρύον έπρεπε να βάζουμε από το θράδυ την κούζα έξω στην δροσιά και με τη νοτιά της νύχτας κρύωνε και διατηρόταν όλη την ημέραν κρύο να πίνωμε. Ύστερα φάνηκαν οι παγωνιές και μετά τα ψυγεία. Τα έγγραφα αυτά όλα για να δουν οι νεώτεροι και νεώτερες πόσες δυσκολίες υπήρχαν πριν στην ζωή και πόσες ευκολίες έχουμε σήμερα.

Ψυχαγωγίες υπήρχαν πολύ λίγες. Ήτο ο κινηματογράφος που πηγαίναμε με συνοδό, ουδέποτε μόνες. Όταν είμαστε μαθήτριες και υπήρχε καλόν έργον μας έπαιρναν τα σχολεία ομαδικά με μια διδασκάλισσα συνοδό αφού πληρώναμε βέβαια το εισιτήριο μας. Πηγαίναμε σχεδόν κάθε Κυριακή και στην εκκλησία κατά διαταγή του σχολείου μας. Τα παιδιά ήσαν υπάκουα εις τους γονείς και εις τους διδασκάλους τους. Όσες δυσκολίες και αν υπήρχαν με την συνεργασία όλων στο σπίτι υπήρχε οικογενειακή αρμονία και γαλήνη. Παντοπωλεία στις γειτονιές δεν υπήρχαν πολλά όπως τώρα ούτε φθαρτά δεν εύρισκες στις γειτονιές που υπήρχαν μικρά παντοπωλεία. Έπρεπε να πας κάτω στην κεντρική αγορά να βρεις φρούτα και λαχανικά υπήρχαν όμως μερικά περβόλια από τα οποία προμηθεύοντο οι κάτοικοι της περιοχής μερικά χορταρικά π.χ. εδώ κοντά στο όχι υπήρχε το περβόλι του Παϊρακτάρη το οποίον εξυ-

πηρετούσε κάπως την γειτονιά. Υπήρχαν και άλλα περβόλια εις τις κατω ενορίες όπως η περβόλια του Μαύρου όπως λέγετο υπήρχε και γυναικοπάζαρον κοντά στην εκκλησίαν Φανερωμένης, το οποίον λειτουργούσε κάθε Παρασκευή πρωί.

Ήρχοντο γυναίκες και χριστιανές και τούρκισσες και έφεραν πανιά τα οποία ύφαιναν οι ίδιες και διάφορα άλλα κεντήματα. Εκάθοντο γύρω σε κύκλον όλες. Βαστούσαν και τον πήχυν στο χέρι και ο πελάτης περνούσε και αγόραζε ότι χρειαζότο. Υπήρχαν αλατζιές πετσέττες της κουζίνας και πολλά άλλα. Ήρχοντο στο γυναικοπάζαρο και από τα πιτσιλοχώρια και έφερναν ξηρούς καρπούς, σύκα, καρύδια, αμύγδαλα κ.τ.λ. Τα υφασματοπωλεία κάτω στην αγοράν ήταν ανάμεικτα Έλληνες, Τούρκοι, Αμένιοι. Οπόθεν ήθελε κανείς εψώνιζε χωρίς καμμία παρεξήγηση.

Ενορίας η Λευκωσία είχε την ενορία Τρυπώτη, Αγίου Σάββα, Φανερωμένης, Αγίου Αντωνίου, Χρυσαινωτίσσας, Αγίου Κασσιανού, Αγίου Λουκά και Αγίων Ομολογητών. Οι Άγιοι Ομολογηταί ήταν προάστειον την παλιά εποχή έπειτα έγινε ενορία της Λευκωσίας. Προάστια η Λευκωσία είχε τον Στρόβολον, Παλουργιώτισσα, Αγλαντζιά, Καϊμακλί, Τράχωνα, Νεάπολη. Τα δυο τελευταία περιήλθαν εις χείρας των Τούρκων. Η ενορία Αγίου Λουκά είχε πολλούς Τούρκους και ολίγους Χριστιανούς. Εγίνετο μεγάλη πανήγυρη κάθε χρόνο την ημέρα του, στις 18 του Οκτώβρη, διαρκούσε 3 μέρες. Πηγαίναμε σχεδόν κάθε χρόνο και προσκυνούσαμε στην χάριν του, αγοράζαμε και ωραία νλυκίσματα από τον Τουρκοκυπρίους μιιακλασούς, κατείφι, λοκμάδες κ.λ. Όλως αναιτίως οι Τούρκοι μιαν ωραίαν πρωίαν έδιωξαν τους χριστιανούς από την ενορίαν, έβαλαν φωτιάν στην εκκλησίαν και οι Χριστιανοί κατόρθωσαν και γλύτψωσαν την εικόνα του Αγίου μισοκαμένην και την έφεραν εις την εκκλησίαν του Αγίου Σπυριδώνος, παλαιού κοιμητηρίου της Λευκωσίας και γίνεται τακτικά κάθε χρόνο η πανήγυρη εκεί μεταξύ των χριστιανών το ίδιον έκαμαν και την εκκλησίαν του Αγίου Ιακώβου του Πέρσου η οποία εβρίσκετο στην πράσινη γραμμή ήτο ανοικτή και διερχόμενος απ' εκεί έμπαινες και προσκυνούσες αν ήθελες, ήτο μι-